

De vier windstreken onder één vlag

Het Britse imperium en Gemenebest kende zijn grootste uitgestrektheid tussen Wereldoorlog I en II. Het bevatte toen Groot-Brittannië en Noord-Ierland, de kanaaleilanden, het eiland Man, de dominions, de koloniën, de protectoraten en de mandaatgebieden.

Alvorens over de ontwikkeling van dit reusachtige rijk uit te weiden, lijkt het ons noodzakelijk een paar gebruikte termen te verklaren.

The British Commonwealth and Empire omvat dus eerst en vooral The United Kingdom of Great Britain (wij spreken derhalve tegenwoordig over het Verenigd-Koninkrijk), waarin de verscheidene delen één vorst, één parlement, één tolsysteem en één buitenlandse politiek aanvaardden. Tot de Commonwealth of Nations (het Gemenebest) behoren de koloniën die zich langzamerhand ontwikkelden tot zelfstandige "selfgoverning dominions", kortweg dominions genaamd. Het zijn dus autonome delen van het Britse Gemenebest, gelijk in rechten en plichten, maar door gemeenschappelijke trouw aan de Kroon met het moederland verbonden. Zo is Australië b.v. een dominion. Buiten de dominions zijn er ook nog de protectoraten;

In de 19e eeuw was het Britse imperium het machtigste wereldrijk dat ooit in de geschiedenis heeft bestaan. Groot-Brittannië was weldra de eerste zee-, handels- en industrie-mogendheid geworden, die zijn koloniën als partners in het Gemenebest behandelde en overal strategische punten controleerde. De Britse macht die wel onvergankelijk scheen, werd in de 20e eeuw sterk op de proef gesteld.

dit zijn gebieden of staten die vaak over zelfbestuur beschikken, maar door verdragen met Engeland verbonden zijn en door haar beschermd worden (Protected States). Op dit ogenblik zijn b.v. Swaziland, Basutoland en Bechuana-land in Zuid-Afrika nog protectoraten. Vele protectoraten streven naar volledige onafhankelijkheid. Andere gebieden nog worden door Engeland in de loop van de eeuwen bezet of van hun vorsten afgekocht. Zij worden door ambtenaren bestuurd onder toezicht van de Kroon. Deze gebieden worden daarom ook Kroonkolonies (Crown Colonies) geheten. In nog andere gebieden verleende de Volkenbond aan het Britse rijk een bestuursopdracht of mandaat, vooral in gebieden die vóór Wereldoorlog I aan Turkije of Duitsland toebehoorden. Zo werden b.v. Irak, Palestina, Transjordanië, Tanganjika, Togo en nog andere meer Britse mandaten. De meeste ervan zijn nu volledig onafhankelijk geworden en behoren niet meer tot het Britse rijk. Het Britse imperium is het grootste rijk dat ooit bestaan heeft. Je begrijpt, dat het in de loop van vele eeuwen geleidelijk gegroeid is. Engeland zelf was het kerngebied. Edward I (1271-1307) slaagde er reeds in Wales definitief te annexeren. De verovering van Schotland verliep niet zo gemakkelijk: eeuwenlang verzetten de Schotten zich tegen de annexatie en pas in de 18e eeuw kwam de samensmelting tot stand. Toen werd het Verenigd-Koninkrijk opgericht, dat voortaan slechts één vorst en één parlement zou kennen.

In 1541 eigende Hendrik VIII zich de titel van Koning van Ierland toe, alhoewel het pas in de 19e eeuw volledig met het Verenigd-Koninkrijk verbonden werd. Het Engelse imperialisme nam

de oostkust van Noord-Amerika was vóór de Amerikaanse onafhankelijkheid eveneens een Engelse kolonie

eigenlijk in de 18e eeuw een aanvang, om in de 19e eeuw zijn hoogtepunt te bereiken. In de 18e eeuw waren reeds uitgestrekte gebieden in Canada, Australië en Indië gekoloniseerd, al verloren de Britten daarentegen heel wat terrein in Amerika, toen de Vrijheidsoorlog het vreemde juk afschudde. De Britten waren echter wijs genoeg om uit deze nederlaag de nodige lessen te trekken. Reeds in de eerste helft van de 19e eeuw stelde Durham in zijn bekend verslag over Canada voor, dit gebied een eigen regeringsvorm en zelfstandigheid te geven. Zijn opvattingen lagen trouwens aan de basis van het dominionstatuut, dat Canada in 1867 verwierf. De ontvoogding van Canada werd een voorbeeld voor andere landen van het Britse rijk. Ierland leverde een verbeterd strijd om zijn onafhankelijkheid, waarbij zelfs wapengeweld te pas kwam. In 1910 was het Canadese voorbeeld eveneens verwezenlijkt door Australië, Nieuw-Zeeland en Zuid-Afrika. Tijdens Wereldoorlog I vochten verscheidene overzeese gebieden op voorbeeldige en vaak heldhaftige wijze aan de zijde van het moederland. Deze gelijkberechting in de strijd impliceerde na de oorlog het recht op sociale en politieke zelfstandigheid. De Rijks-

Het Britse Gemenebest ten tijde van zijn grootste expansie (ca. 1925)

conferentie die in 1926 te Londen werd gehouden, realiseerde deze gedachte. The British Commonwealth of Nations omschreef inderdaad, dat de dominions voortaan een autonome gemeenschap binnen het Britse rijk zouden vormen.

Na Wereldoorlog II werden praktisch alle belangrijke koloniale gebieden onafhankelijk. Vele verkozen echter het statuut van dominion te behouden. Alleen Zuid-Afrika trok zich uit het Gemenebest terug; je weet reeds uit het vorige boekdeel, dat de apartheidspolitiek van dit land hiervan de belangrijkste oorzaak was.

De ontwikkeling van het Britse imperium was bijgevolg van zulk een aard, dat Groot-Brittannië in de 19e eeuw de eerste wereldmacht werd. Thans komt het Verenigd-Koninkrijk op de derde plaats, na de Verenigde Staten van Amerika en de Sowjetunie. Oorspronkelijk was Engeland een landbouw- en een veeteeltstaat,

die zich niet bewust was van de grote mogelijkheden waarover het door zijn ligging en zijn bodem beschikte. Na de ontdekking van Amerika vond Groot-Brittannië pas zijn ware bestemming: het bouwde een oorlogsvloot en ging op ontdekking uit. Het veroverde 1/4 van de totale landoppervlakte, waardoor het 1/4 van de wereldbevolking controleerde. Zo werd Engeland de eerste zeemogendheid: de Britse vlag wapperde op alle zeeën. Engeland kocht overal ter wereld grondstoffen en koloniale waren en verkocht afgewerkte produkten. Zo werd het eveneens de eerste handelsmogendheid. Op het ogenblik dat Groot-Brittannië de stapelplaats van Europa geworden was, begon het zijn eigen grondstoffen — steenkool en ijzererts — te ontginnen en werd aldus de eerste industriestaat. De wereldhegemonie van Engeland was een feit. Daarbij kwam, dat

het eiland militair-strategisch buitengewoon sterk is: sedert Willem de Veroveraar in 1066 bij Hastings op de Britse bodem landde, kon niemand anders meer het land inpalmen. Hierdoor was het eiland in staat zijn “splendid isolation” te handhaven, temeer daar het overal belangrijke strategische punten beheerste: Malta, Cyprus, Gibraltar, Suez, Aden, Mauritius en nog andere. Engeland was zich bewust, dat zijn kracht vooral steunde op een machtige koopvaardij- en oorlogsvloot. Tot in 1900 was deze Britse vloot sterker dan alle andere wereldvloeten samen. In 1938 bedroeg haar macht nog slechts 26% en momenteel is ze door de Amerikaanse vloot voorbijgestreefd.